

<https://doi.org/10.31891/PT-2025-1-16>

УДК 159.923

Олена СОКОТЬ

здобувачка вищої освіти,
Хмельницький національний університет
e-mail: olenasokot2020@gmail.com

В'ячеслав ГАВРИЛЬКЕВИЧ

кандидат психологічних наук, доцент,
Хмельницький національний університет
<https://orcid.org/0000-0001-9473-7844>
e-mail: havrylkevychv@khmnu.edu.ua

РОЛЬ САМООЦІНКИ У РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОМУ САМОВИЗНАЧЕННІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Стаття присвячена проблемі розвитку особистості та професійного самовизначення старшокласників. Мета статті – дослідження ролі самооцінки у розвитку особистості та професійному самовизначенні старшокласників. Зроблено огляд, аналіз і узагальнення даних, представлених у сучасних наукових публікаціях. З'ясовано, що самооцінка відіграє важливу роль у розвитку особистості та професійному самовизначенні старшокласників: вона визначає не лише сприйняття і прийняття людиною самої себе, але й має значущість у структурі гідності особистості, впливає на мотиваційну сферу особистості, на розвиток соціального інтелекту, на соціальну адаптацію і соціальну поведінку особистості, на життєдіяльність і якість життя особистості; із рівнем самооцінки пов'язаний сам процес професійного самовизначення особистості, її професійна спрямованість і тип професії, з яким людина себе співвідносить.

Ключові слова: самооцінка, особистість, розвиток, професійне самовизначення, старшокласники.

Olena SOKOT, Viacheslav HAVRYLKYEVYCH

Khmelnitskyi National University

THE ROLE OF SELF-ESTEEM IN THE PERSONALITY DEVELOPMENT AND PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS

The article is devoted to the problem of personality development and professional self-determination of high school students. The purpose of the article is to study the role of self-esteem in personality development and professional self-determination of high school students. Based on the results of the review, the following conclusions were made:

1) self-esteem plays an important role in the development of the individual and the professional self-determination of high school students; it determines not only the perception and acceptance of a person of himself, but also has significance in the structure of the individual's dignity, affects the individual's motivational sphere, the development of the individual's social intelligence, social adaptation and social behavior and affects the vital activity and quality of life of the individual;

2) during the study in the senior grades of school, a person develops the ability to adequately assess his personal capabilities regarding professional self-realization, therefore, the further development of the personality also depends on this stage of life, since a successfully chosen professional activity opens up powerful opportunities for a person to reveal and further develop his natural potential;

3) high school students with an adequate level of self-esteem are more prone to conscious professional self-determination, while in students with low self-esteem, professional self-determination is mainly imposed from the outside and is not the result of independent choice; high school students with inflated self-esteem have difficulties with professional self-determination, because a sense of self-sufficiency interferes with the realization of the personality;

4) there is a correlation between the level of self-esteem and the professional orientation of the personality and the type of profession with which a person most closely identifies.

Keywords: self-esteem, personality, development, professional self-determination, high school students.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Професійна діяльність для людини є дуже важливою, оскільки в цій діяльності людина не тільки заробляє матеріальні ресурси для задоволення своїх життєвих потреб, але й розкриває свої внутрішні потенціали, здобуває і вдосконалює різноманітні знання, вміння, навички і звички, які збагачують її життєвий досвід і характер особистості. Опанування певною професійною роллю потребує, зазвичай, певного часу: чим більш спеціалізована і складна професійна роль, тим більше свого життєвого часу людина має витратити на її освоєння. Професійна діяльність в житті людини є також багаторічним процесом, що за сприятливих обставин має тривати від юності аж до старості. Тому вибір професії для людини є одним із ключових життєвих виборів. Від цього вибору залежить її подальший життєвий шлях і її внутрішній душевний стан. Якщо людина вибере собі професію відповідно до своїх особистісних природних задатків, здібностей, здатностей і спроможностей, то буде займатися «сродною працею» (за висловом відомого українського філософа-класика Г. С. Сковороди) і почуватиметься у цій професійній діяльності щасливою. Тому визначення людиною свого професійного покликання – професійне самовизначення – є важливим для людини.

Для того, щоб вибрати відповідну для себе професію, молодій людині треба спочатку пізнати свої природні особистісні задатки, спроможності, інтереси та оцінити їхню відповідність тій чи іншій професії. Таке пізнання має відбуватися поступово на всіх рівнях загальноосвітньої підготовки, щоб на етапі завершення навчання у закладі середньої освіти людина мала достатній рівень самоусвідомлення для здійснення свідомого вибору своєї майбутньої

професії. Але в сучасній реальності, на жаль, не всі молоді люди чітко усвідомлюють своє професійне призначення, завершуючи шкільне навчання. Щоб вирішити цю проблему, необхідно її всебічно дослідити.

Аналіз досліджень та публікацій

Проблемі професійного самовизначення старшокласників присвячено багато наукових праць українських дослідників [4; 10; 16 та ін.]. М. Васьківський розглянув ціннісно-орієнтований підхід до професійного самовизначення старшокласників [2]. Т. Слова дослідила основні чинники професійного самовизначення старшокласників [9].

Як зазначає К. Гордійчук, професійне самовизначення в широкому розумінні – це процес, який охоплює весь період професійної діяльності особистості: від виникнення професійних намірів до виходу з трудової діяльності, тобто реалізується упродовж життя людини. Центральним моментом цього процесу, на думку дослідниці, є вибір професії, що стає переломним етапом в житті людини та визначає подальший розвиток життєвого шляху, і, зазвичай, співпадає із закінченням школи [4, с. 15].

Професійне самовизначення, у нашому розумінні, є одним із етапів розвитку особистості, адже у професійному самовизначенні особистість розкриває та виявляє у житті свої особисті задатки, здібності, схильності, інтереси, пізнавальні і творчі прагнення. Професійне самовизначення та подальша професійна діяльність є важливим шляхом самоактуалізації і самореалізації особистості. Про своє професійне самовизначення людина може починати замислюватися ще з дитячого віку, але більш актуальним це питання стає по мірі наближення людини до завершення шкільного навчання, коли постає необхідність реального вибору подальшого життєвого шляху в тій чи іншій професії. І саме навчання у старших класах школи та початок юнацького віку є тим сенситивним періодом, коли проблема професійного самовизначення постає перед людиною у всій актуальності.

Серед наукових праць, присвячених розвитку особистості людини є публікації, в яких одним із факторів розвитку та становлення особистості розглядають самооцінку [12; 13; 20]. Н. Горошкевич вважає, що висока або адекватна самооцінка студента допомагають у формуванні професійно успішної особистості [5].

Щодо взаємозв'язку самооцінки, професійного становлення і розвитку особистості В. Мізенко зазначає, що самооцінка є дуже важливим компонентом професійного становлення та розвитку, вона є важливим компонентом професійної ідентифікації особистості, і що

адекватність самооцінки є необхідною умовою професійного становлення та розвитку особистості [15, с. 185]. Водночас, дослідивши наукову літературу, щоб дізнатися, які є погляди на взаємозв'язок професійної діяльності і самооцінки особистості, автор дійшов висновку, що дослідники пов'язують ці поняття, але це питання потребує більш глибокого дослідження [15, с. 186].

О. Олійник дослідила самооцінку як передумову професійного становлення студентів [17]. Авторка вважає, що розвиток самооцінки студента вирішує проблему його професійного та особистісного становлення, що збалансовує індивідуальні можливості та психічні стани, сприяє саморозкриттю й реалізації здібностей студента, а також виступає запорукою його психологічного здоров'я [17]. І. Спіріна і М. Дядюра розглянули вплив самооцінки на мотивацію досягнень у професійній діяльності в умовах сучасних соціально-економічних викликів [22]. У кількох працях досліджено вплив самооцінки на професійне самовизначення старшокласників [11; 14].

Зважаючи на згадані вище дослідження самооцінки, ми побачили необхідність поглибленого вивчення ролі самооцінки у розвитку особистості та професійному самовизначенні старшокласників.

Формулювання цілей статті

Мета статті полягає в тому, щоб дослідити роль самооцінки у розвитку особистості та професійному самовизначенні старшокласників.

Виклад основного матеріалу

Для досягнення цієї мети ми зробили огляд, аналіз і узагальнення даних, представлених у сучасних наукових публікаціях і з'ясували, що самооцінка є одним із важливих чинників, що визначають розвиток особистості. Вона визначає не лише сприйняття і прийняття людиною самої себе [6], але й має значущість у структурі гідності особистості [19], впливає на мотиваційну сферу особистості [1], на розвиток соціального інтелекту [21], на соціальну адаптацію [8], на соціальну поведінку особистості [7], відіграє важливу роль у житті особистості [18] і впливає на життєдіяльність [3] і якість життя особистості [23].

І. Калюжна і А. Москальова на підставі вивчення наукової літератури кажуть про те, що професійне самовизначення особистості є складним і тривалим процесом, результативність якого визначається ступенем узгодженості психологічних можливостей людини зі змістом

та вимогами професійної діяльності [11, с. 128]. Ми розуміємо це так: для того, щоб конкретна особистість вибрала для себе професію, яка би відповідала її інтересам і можливостям, ця особистість має бути здатною усвідомлювати свої професійні інтереси і адекватно оцінювати відповідність своїх особистісних можливостей вимогам тієї чи іншої професії. Іншими словами, для визначення своєї відповідності певній професії людині необхідно мати адекватну самооцінку. І. Калюжна і А. Москальова, спираючись на дані психологічної літератури, далі роз'яснюють, що самооцінка є внутрішньою умовою саморегуляції поведінки, усвідомлення людиною того, яку професію вона хоче вибрати, а вибір професії відображає певний рівень особистих домагань, заснований на оцінці своїх здібностей і можливостей [11, с. 128]. У статті згаданих дослідниць нас зацікавило ще таке зауваження, яке цілком відповідає темі нашої статті: «Найважливішим є те, що процес коли старшокласник вибирає професії припадає на 15-17 років, структурні елементи контрольно-оцінної сфери, і зокрема, самооцінки, зазнають глобальних змін. До закінчення навчання школи підвищуються адекватність самооцінки, змінюється її еталон. Самооцінка набуває стійкого характеру і стає одним з важливих чинників розвитку особистості» [11, с. 129]. Це зауваження, на нашу думку, вказує на те, що навчання у старших класах школи є дуже важливим етапом життя людини. Саме на цьому етапі у людини розвивається здатність адекватно оцінювати свої особистісні можливості щодо професійної самореалізації. Від цього етапу життя залежить також і подальший розвиток особистості, оскільки вдало обрана професійна діяльність відкриває для людини потужні можливості для розкриття і подальшого розвитку її природних потенціалів.

Шляхом емпіричного дослідження І. Калюжна і А. Москальова з'ясували, що старшокласники з адекватним рівнем самооцінки більш схильні зробити усвідомлений вибір подальшого професійного розвитку, пройшовши «кризу вибору», а учні з низькою самооцінкою мають також сформоване уявлення про своє професійне майбутнє, але воно нав'язане ззовні та не є результатом самостійного вибору. Водночас, школярам із високим рівнем домагань, які високо оцінюють себе, складно прийняти рішення щодо власного професійного майбутнього, бо відчуття самодостатності заважає реалізації особистості та її самовдосконаленню. Дослідниці виявили також пряму кореляцію самооцінки зі сформованою професійною ідентичністю, що свідчить про те, що впевнені в собі старшокласники готові зробити усвідомлений вибір подальшого професійного розвитку; обернений

зв'язок нав'язаної професійної ідентичності з самооцінкою; прямий зв'язок реалістичної професійної спрямованості із самоцінністю; прямий зв'язок артистичної професійної спрямованості із самооцінкою [11, с. 130].

В. Левицька виявила, що на професійне самовизначення впливають рівень та адекватність самооцінки: як завищена, так і занижена самооцінка не дає старшокласнику можливості адекватно зіставити свої психологічні особливості з обраною професією. В емпіричному дослідженні В. Левицька виявила, що є зв'язок між низькою самооцінкою і вибором професій типу «людина – техніка»; між високою самооцінкою і вибором професій типу «людина – людина», «людина – художній образ», «людина – знак» та спрямованістю на себе і спілкування; а старшокласники із середньою самооцінкою є досить різноманітними у своїх виборах, хоча виявили більшу схильність до професій типу «людина-природа» [14, с. 61-62]. Це емпіричне дослідження добре доповнює дослідження І. Калюжної і А. Москальової, розкриваючи певні тенденції зв'язку між рівнем самооцінки та типом професії, з яким людина себе більше співвідносить.

За нашими уявленнями, які ми склали, вивчаючи питання, що міститься в меті цієї статті, поняття «самооцінка» за своїм сутнісним значенням охоплює всі оціночні судження людини про саму себе, про властивості і якості своєї особистості, про свої здібності, здатності, спроможності, можливості тощо. Оціночні судження формуються відповідно до певних критеріїв за певною системою відліку, тобто у певній системі координат, і є результатом порівняння своїх характеристик із характеристиками зразкової моделі. Такий варіант формування самооцінки можливий, якщо людина має розвинене самоусвідомлення і критичне мислення і самостійно формує оціночні судження. Але поки у людини достатньо розвинеться самоусвідомлення і критичне мислення, з раннього дитинства людина чує від інших людей різноманітні оціночні судження стосовно себе. І ці суб'єктивні судження інших людей, значущих для дитини, будучи некритично засвоєними, можуть скласти уявлення дитини про себе і визначати її самооцінку. З розвитком самосвідомості і критичного мислення людина має шанс переглянути оціночні судження про себе, некритично засвоєні від інших людей на попередніх етапах свого розвитку, і змінити свою самооцінку. Але чи скористається людина цим шансом, багато в чому залежить від її бажання займатися самопізнанням і самовдосконаленням.

Особливо важливими для формування самооцінки є кризові періоди розвитку особистості, коли зростаюча особистість переходить на новий рівень самоусвідомлення і самоствердження. Одним із таких періодів є ранній юнацький вік, коли молода людина самостверджується на світоглядному рівні і серйозно замислюється про вибір майбутньої професії. На цьому етапі життя продовжує відбуватися активне формування самооцінки, яка, у свою чергу, впливає на стосунки молодої людини із самою собою, на її поведінку і міжособистісні стосунки, а також на інші аспекти життя і розвитку її особистості, в тому числі й на її професійне самовизначення.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Огляд наукової літератури показав, що феномен самооцінки особистості є досить популярним об'єктом наукових досліджень у сучасній українській психології. Багато праць присвячено дослідженню ролі самооцінки в розвитку особистості, і дуже мало є досліджень ролі самооцінки у професійному самовизначенні особистості, зокрема старшокласників. За результатами проведеного огляду ми зробили такі висновки:

1) самооцінка відіграє важливу роль у розвитку особистості та професійному самовизначенні старшокласників; вона визначає не лише сприйняття і прийняття людиною самої себе, але й має значущість у структурі гідності особистості, впливає на мотиваційну сферу особистості, на розвиток соціального інтелекту, на соціальну адаптацію і соціальну поведінку особистості і впливає на життєдіяльність і якість життя особистості;

2) під час навчання у старших класах школи у людини розвивається здатність адекватно оцінювати свої особистісні можливості щодо професійної самореалізації, тому від цього етапу життя залежить також і подальший розвиток особистості, оскільки вдало обрана професійна діяльність відкриває для людини потужні можливості для розкриття і подальшого розвитку її природних потенціалів;

3) старшокласники з адекватним рівнем самооцінки більш схильні до усвідомленого професійного самовизначення, а в учнів із низькою самооцінкою професійне самовизначення є переважно нав'язаним ззовні та не є результатом самостійного вибору; старшокласники із завищеною самооцінкою мають труднощі із професійним самовизначенням, бо відчуття самодостатності заважає реалізації особистості;

4) існує кореляційний зв'язок між рівнем самооінки та професійною спрямованістю особистості і типом професії, з яким людина себе більше співвідносить.

Подальші дослідження в цьому напрямку можуть бути спрямовані на вивчення ролі цифрових медіа та соціальних мереж у формуванні самооінки та у професійному самовизначенні старшокласників. Також необхідно вдосконалювати практичні заходи для корекції самооінки старшокласників та допомоги їм у професійному самовизначенні.

Література

1. Бургун С. О. Вплив самооінки на мотиваційну сферу особистості у юнацькому віці : дипломна робота випускника освітнього ступеня «Бакалавр», галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальність 053 «Психологія», освітньо-професійна програма «Практична психологія» / керівник проекту Т. В. Лаврухіна; Національний авіаційний університет. Київ, 2021. 59 с. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/51253> (дата звернення: 25.11.2024).

2. Васківський М. В. Професійне самовизначення старшокласників: ціннісно-орієнтований підхід. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти* : зб. наук. праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. 2014. Вип. 8 (51). С. 27-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2014_8_11 (дата звернення: 25.11.2024).

3. Голярдик Н. А. Вплив рівня самооінки на життєдіяльність особистості. *Березневий науковий дискурс 2023 на тему: «Детермінанти посилення ролі освіти у повоєнному відновленні України»* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. для освітян (Чернігів, 22 березня 2023). Чернігів: ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2023. С. 238-240. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/18718/1/28-56-PB.pdf#page=238> (дата звернення: 25.11.2024).

4. Гордійчук К. Психологічні особливості професійного самовизначення старшокласників. *Психологія: реальність і перспективи* : зб. наук. праць Рівненського державного гуманітарного університету. 2019. Вип. 13. С. 15-19. DOI: https://doi.org/10.35619/prap_rv.vi13.116.

5. Горошкевич Н. Є. Роль самооінки студента у формуванні професійно успішної особистості. *Трансформаційні зміни особистості студентської молоді засобами професійної освіти* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Миколаїв, 17

квітня 2018). Миколаїв: ЛІОН, 2018. С. 131-133. URL: <https://surl.li/vburiu> (дата звернення: 25.11.2024).

6. Гошовська Д. Т. Роль самооцінки й самоакцептації в гендерно-соціалізаційному процесі. *Причорноморські психологічні студії*. 2017. Вип. 2. С. 42-46. URL: http://www.pps.nuoua.od.ua/archive/v2_2017/11.pdf (дата звернення: 25.11.2024).

7. Діденко А. В., Круць Ю. О., Лесніченко Н. П. Вплив самооцінки на соціальну поведінку особистості. *Наука і навчальний процес* : матеріали ХХ звітної наук.-практ. конф. (Вінниця, 16 квітня 2020) / за заг. ред. Г. В. Давиденко. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2020. С. 18-22. URL: <http://195.20.96.242:5028/kvvmurl-s/docs/materiali-XX-konferenciyi-nauka-i-navchalnij-proces-2020.pdf#page=18> (дата звернення: 25.11.2024).

8. Дупляк І. В. Самооцінка як фактор соціальної адаптації особистості : курсова робота / науковий керівник О. В. Матвієнко; Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2023. 69 с. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/7878787/5055> (дата звернення: 25.11.2024).

9. Слова Т. Основні чинники професійного самовизначення старшокласників. *Педагогічний часопис Волині*. 2016. № 2 (3). С. 76-82. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/12135> (дата звернення: 25.11.2024).

10. Жиліна Н. Сутнісні особливості та етапи професійного самовизначення старшокласників. *Психосоціальні ресурси особистісного та соціального розвитку в епоху глобалізації* : матеріали ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 1 лист. 2024). В 2 т. Т. 1. Тернопіль: Західноукраїнський національний університет, 2024. С. 189-192. URL: <http://psr.wunu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/01/Том-1.-Mizhnarod.konf.-2024.pdf#page=190> (дата звернення: 25.11.2024).

11. Калужна І., Москальова А. С. Вплив самооцінки на професійне самовизначення старшокласників. *Наука і молодь – 2021: пріоритетні напрями глобалізаційних змін* : матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти і молодих учених (Київ, 16 квітня 2021). Київ: Навчально-науковий інститут менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти», 2021. С. 127-131. URL: <https://surl.li/cusodg> (дата звернення: 25.11.2024).

12. Козерук Ю. В., Євсейчик Я. О. Самооцінка як фактор становлення особистості студента. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2015. Вип. 124.

С. 163-165. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2015_124_43 (дата звернення: 25.11.2024).

13. Коляденко С. А. Самооцінка як фактор становлення особистості. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації* : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. 2021. Вип. 70. С. 199-201. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/handle/123456789/34108> (дата звернення: 25.11.2024).

14. Левицька В. Ю. Вплив самооцінки на професійне самовизначення старшокласників : кваліфікаційна робота магістра : 053 Психологія / кер. Л. О. Подкоритова; Хмельницький національний університет. Хмельницький, 2021. 70 с. URL: <https://elar.khmnmu.edu.ua/handle/123456789/12409> (дата звернення: 25.11.2024).

15. Мизенко В. В. Взаємозв'язок самооцінки та професійної діяльності особистості. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : матеріали ЛІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (Кордова, Іспанія, 07 лютого 2025) / за редакцією І. В. Жукової, Є. О. Романенка. Кордова (Іспанія): ВАДНД, 2025. С. 185-186. URL: <https://surl.li/khsawx> (дата звернення: 25.11.2024).

16. Олійник Д. Л. Професійне самовизначення дітей старшого шкільного віку. *Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень* : зб. наук. праць / редколегія: Р. С. Гуревич (голова) та ін.; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2019. Вип. 11 (14). С. 156-158. URL: <https://www.vspu.edu.ua/science/art/a207.pdf#page=156> (дата звернення: 25.11.2024).

17. Олійник О. О. Самооцінка як передумова професійного становлення студентів. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. № 1. С. 97-101. URL: http://tsp-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2018/1_2018.pdf#page=97 (дата звернення: 25.11.2024).

18. Павленко В. С. Самооцінка та її роль у житті особистості юнацького віку. *Практична психологія у сучасному вимірі* : тези доповідей XIV Міжнар. наук.-практ. конф. науковців та студентів (Дніпро, 21 березня 2023). Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2022. С. 226-227. URL: <https://duan.edu.ua/wp-content/uploads/2024/10/tezy-psykholohiya-2023.pdf#page=226> (дата звернення: 25.11.2024).

19. Папітченко Л. Теоретичний аналіз проблеми значущості самооцінки в структурі гідності особистості. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*. 2020. Вип. 12 (57). С. 79-89. DOI: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2020.12\(57\).07](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2020.12(57).07).
20. Пенькова О. І. Самовдосконалення особистості і її самооцінка. *Психологічний часопис*. 2015. Т. 1, № 1. С. 74-78. DOI: <https://doi.org/10.31108/1.2015.1.1.10>.
21. Росохатий І. М. Вплив самооцінки на розвиток соціального інтелекту в юнацькому віці : кваліфікаційна робота / керівник О. Ю. Горбачова. Кривий Ріг, 2024. 56 с. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/10234> (дата звернення: 25.11.2024).
22. Спіріна І. Д., Дядюра М. С. Вплив самооцінки на мотивацію досягнень у професійній діяльності в умовах сучасних соціально-економічних викликів. *Science and Technology: Challenges, Prospects and Innovations : Proceedings of II International Scient. and Pract. Conf.* (Osaka, Japan, 4-6 October 2024). Osaka, Japan: CPN Publishing Group, 2024. P. 178-187. URL: <http://dgu.com.ua/handle/123456789/1586> (дата звернення: 25.11.2024).
23. Тарасенко І. А. Психологічні особливості самооцінки та якості життя особистості : робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра : спец. 053 Психологія / наук. кер. М. І. Мушкевич; Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024. 68 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/26356> (дата звернення: 25.11.2024).

References

1. Burhun S. O. Vplyv samootsinky na motyvatsiinu sferu osobystosti u yunatskomu vitsi : dypolmna robota vypusnyka osvitnoho stupenia «Bakalavr», haluz znan: 05 Sotsialni ta povedinkovi nauky, spetsialnist 053 «Psykhohohiia», osvitno-profesiina prohrama «Praktychna psykhohohiia» / kerivnyk proektu T. V. Lavrukina; Natsionalnyi aviatsiinyi universytet. Kyiv, 2021. 59 s. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/51253> (data zvernennia: 25.11.2024).
2. Vaskivskiy M. V. Profesiine samovyznachennia starshoklasnykiv: tsinnisno-orientovanyi pidkhid. *Onovlennia zmistu, form ta metodiv navchannia i vykhovannia v zakladakh osvity* : zb. Nauk. prats. Naukovi zapysky Rivnenskoho derzhavnogo humanitarnoho universytetu. 2014. Vypusk 8 (51). S. 27-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2014_8_11 (data zvernennia: 25.11.2024).
3. Holiardyk N. A. Vplyv rinvnia samootsinky na zhyttiedialnist osobystosti. *Bereznevyyi naukovyi dyskurs 2023 na temu: «Determinanty posylennia roli osvity u povoiennomu vidnovlenni Ukrainy»* : zb. materialiv Mizhnar. nauk.-prakt. konf. dlia osvitiian (Chernihiv, 22 bereznia 2023). Chernihiv: HO «Naukovo-osvitnii innovatsiinyi tsentr suspilnykh transformatsii», 2023. S. 238-240. URL:

<http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/18718/1/28-56-PB.pdf#page=238> (data zvernennia: 25.11.2024).

4. Horodichuk K. Psykholohichni osoblyvosti profesiinoho samovyznachennia starshoklasnykiv. *Psykholohiia: realnist i perspektivy* : zb. nauk. prats Rivnenskoho derzhavnogo humanitarnoho universytetu. 2019. Vypusk 13. S. 15-19. DOI: https://doi.org/10.35619/prap_rv.113.116.

5. Horoshkevych N. Ye. Rol samoosinky studenta u formuvanni profesiino uspishnoi osobystosti. *Transformatsiini zminy osobystosti studentskoi molodi zasobamy profesinnoi osvity* : materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. z mizhnar. uchastiu (Mykolaiv, 17 kvitnia 2018). Mykolaiv: ILION, 2018. S. 131-133. URL: <https://surl.li/vbypio> (data zvernennia: 25.11.2024).

6. Hoshovska D. T. Rol samoosinky y samoaktseptatsii v henderno-sotsializatsiinomu protsesi. *Prychomomorski psykholohichni studii*. 2017. Vypusk 2. S. 42-46. URL: http://www.pps.nuoua.od.ua/archive/v2_2017/11.pdf (data zvernennia: 25.11.2024).

7. Didenko A. V., Kruts Yu. O., Liesnichenko N. P. Vplyv samoosinky na sotsialnu podobinku osobystosti. *Nauka i navchalnyi protses* : materialy XX zvitnoi nauk.-prak. konf. (Vinnytsia, 16 kvitnia 2020) / za zahalnoiu redaktsiieiu H. V. Davydenko. Vinnytsia: TO «TVORY», 2020. S. 18-22. URL: <http://195.20.96.242:5028/kvmmurl-s/docs/materiali-XX-konferenciiji-nauka-i-navchalnij-proces-2020.pdf#page=18> (data zvernennia: 25.11.2024).

8. Dupliak I. V. Samoosinka yak faktor sotsialnoi adaptatsii osobystosti : kursova robota / nauk. ker. O. V. Matviienko; Kyivskiy natsionalnyi lnhvistychniy universytet. Kyiv, 2023. 69 s. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/5055> (data zvernennia: 25.11.2024).

9. Yelova T. Osnovni chynnyky profesiinoho samovyznachennia starshoklasnykiv. *Pedahohichni chasopys Volyni*. 2016. № 2 (3). S. 76-82. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/12135> (data zvernennia: 25.11.2024).

10. Zhylyna N. Sutnismi osoblyvosti ta etapy profesinoho samovyznachennia starshoklasnykiv. *Psykhosotsialni resursy osobystynoho ta sotsialnoho rozvytku v epokhu hlobalizatsii* : materialy III Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Ternopil, 1 lystopada 2024). V 2 t. T. 1. Ternopil: Zakhidnoukraiynskiy natsionalnyi universytet, 2024. S. 189-192. URL: <http://psr.wunu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/01/Tom-1.-Mizhnarod.konf.-2024.pdf#page=190> (data zvernennia: 25.11.2024).

11. Kaliuzhna I., Moskalova A. S. Vplyv samoosinky na profesiine samovyznachennia starshoklasnykiv. *Nauka i molod – 2021: priorytetni napriamy hlobalizatsiinykh zmin* : materialy I Mizhnar. nauk.-prakt. konf. zdobuvachiv vyshchoi osvity i molodykh uchenykh (Kyiv, 16 kvitnia 2021). Kyiv: Navchalno-naukovyi instytut menedzhmentu ta psykholohii DZVO «Universytet menedzhmentu osvity», 2021. S. 127-131. URL: <https://surl.li/cusodg> (data zvernennia: 25.11.2024).

12. Kozeruk Yu. V., Yevseichyk Ya. O. Samoosinka yak faktor stanovlennia osobystosti studenta. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Seriya: Pedahohichni nauky*. 2015. Vypusk 124. S. 163-165. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2015_124_43 (data zvernennia: 25.11.2024).

13. Koliadenko S. A. Samoosinka yak faktor stanovlennia osobystosti. *Tendentsii ta perspektivy rozvytku nauky i osvity v umovakh hlobalizatsii* : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf. 2021. Vypusk 70. S. 199-201. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/handle/123456789/34108> (data zvernennia: 25.11.2024).

14. Levytska V. Yu. Vplyv samoosinky na profesiine samovyznachennia starshoklasnykiv : kvalifikatsiina robota mahistra : 053 Psykholohiia / kerivnyk L. O. Podkorytova; Khmelnytskyi natsionalnyi universytet. Khmelnytskyi, 2021. 70 s. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/handle/123456789/12409> (data zvernennia: 25.11.2024).

15. Myzenko V. V. Vzaiemozviazok samoosinky ta profesiinoy diialnosti osobystosti. *Suchasni aspekty modernizatsii nauky: stan, problemy, tendentsii rozvytku* :

materiály LIII Mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii / za redaktsiieiu I. V. Zhukovoi, Ye. O. Romanenka (m. Kordova, Ispaniia, 07 liutoho 2025). Kordova (Ispaniia): VADND, 2025. S. 185-186. URL: <https://surl.li/khsawx> (data zvernennia: 25.11.2024).

16. Oliinyk D. L. Profesiine samovyznachennia ditei starshoho shkilnoho viku. *Aktualni problemy suchasnoi nauky ta naukovykh doslidzhen* : zbirnyk naukovykh prats / redkolehiia: R. S. Hurevych (holova) ta in.; Vinnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Vinnytsia: TOV firma «Planer», 2019. Vypusk № 11 (14). S. 156-158. URL: <https://www.vspu.edu.ua/science/art/a207.pdf#page=156> (data zvernennia: 25.11.2024).

17. Oliinyk O. O. Samoosinka yak peredumova profesiinoho stanovlennia studentiv. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii*. 2018. № 1. S. 97-101. URL: http://tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2018/1_2018.pdf#page=97 (data zvernennia: 25.11.2024).

18. Pavlenko V. S. Samoosinka ta yii rol u zhytti osobystosti yunatskoho viku. *Praktychna psykholohiia u suchasnomu vymiri* : tezy dopovidei XIV Mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii naukovtsiv ta studentiv: tezy dopovidei (Dnipro, 21 bereznia 2023). Dnipro: Universytet imeni Alfreda Nobelia, 2022. S. 226-227. URL: <https://duan.edu.ua/wp-content/uploads/2024/10/tezy-psykholohiya-2023.pdf#page=226> (data zvernennia: 25.11.2024).

19. Papitchenko L. Teoretychnyi analiz problemy znachushchosti samoosinky v strukturi hidnosti osobystosti. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 12. Psykholohichni nauky*. 2020. Vypusk 12 (57). S. 79-89. DOI: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2020.12\(57\).07](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2020.12(57).07).

20. Penkova O. I. Samovdoskonalennia osobystosti i yii samoosinka. *Psykholohichni chasopys*. 2015. T. 1, № 1. S. 74-78. DOI: <https://doi.org/10.31108/1.2015.1.1.10>.

21. Rosokhatyi I. M. Vplyv samoosinky na rozvytok sotsialnoho intelektu v yunatskomu vitsi : kvalifikatsiina robota / kerivnyk O. Yu. Horbachova. Kryvyi Rih, 2024. 56 s. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/10234> (data zvernennia: 25.11.2024).

22. Spirina I. D., Diadiura M. S. Vplyv samoosinky na motyvatsiiu dosiahnen u profesiinii diialnosti v umovakh suchasnykh sotsialno-ekonomichnykh vyklykiv. *Science and Technology: Challenges, Prospects and Innovations* : Proceedings of II International Scientific and Practical Conference (Osaka, Japan, 4-6 October 2024). Osaka, Japan: CPN Publishing Group, 2024. P. 178-187. URL: <http://dgu.com.ua/handle/123456789/1586> (data zvernennia: 25.11.2024).

23. Tarasenko I. A. Psykholohichni osoblyvosti samoosinky ta yakosti zhyttia osobystosti : robota na zdobuttia kvalifikatsiinoho stupenia mahistra : spetsialnist 053 Psykholohiia / naukovyi kerivnyk M. I. Mushkevych; Volynskiy natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky. Lutsk, 2024. 68 s. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/26356> (data zvernennia: 25.11.2024).